

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

ПАНАШЕНКО Віра Василівна

Біобібліографічний покажчик

Київ 2015

Науково-довідкове видання висвітлює життєвий і творчий шлях, науково-дослідну, організаційну і громадську діяльність відомого українського історика, учасника війни і ветерана праці, кандидата історичних наук Віри Василівни Панащенко.

Праця присвячується 80-річчю від дня народження вченого.

Відповідальний редактор доктор історичних наук ***О.І. Гуржій***

Вступний нарис д.і.н. ***О.І. Гуржія***
Упорядник бібліографії ***Г.В. Березанська***

Затверджено до друку вченою радою Інституту історії України
НАН України (протокол № 7 від “30” вересня 2014 р.)

Зміст

Життєвий і творчий шлях відомого вченого	3
Література про к.і.н. В.В. Панащенко	16
Наукові праці В.В. Панащенко: Бібліографія	17
Алфавітний покажчик праць	36
Іменний покажчик.....	59

Життєвий і творчий шлях відомого вченого

Все свідоме буття Віри Василівни Панашенко пов'язане головним чином з рідною Київщиною, а саме містами Васильків та Київ. Вона народилася 5 лютого 1936 р. у м. Василькові у сім'ї робітника¹. Від самого початку життя її проходило в умовах сталінського режиму, з його постійними безпідставними переслідуваннями, репресіями та безневинними смертями. А юність припала на тяжкі випробування з

¹ Основні біографічні дані про В.В. Панашенко взято з її особової справи, яка зберігається в фондах Архіву Інституту історії України НАНУ.

проблемами дорослої людини, які розпочалися з Великої вітчизняної війни, ворожої окупації краю. Коли батько – Василь Андрійович, виконуючи свій священний обов'язок, пішов на фронт, то родина (дід, мама і двоє дітей) залишилися жити на окупованій території. Роки панування нациської навали для Панашенків, як і для більшості мешканців краю, проходили в умовах страху, пролиття крові та постійного намагання елементарного виживання. Після визволення Василькова від нацистських окупантів (листопад 1943 р.) в місті на тривалий час запанувала цілковита розруха, вдома – не зникали голод, холод, відсутність необхідного одягу, взуття тощо. Фронт поступово просувався на Захід, а в місті лишилися в основному літні люди, жінки і діти до 14 років. Адаже юнаків і дівчат старшого віку під час окупації відловлювали (поліція влаштовувала облави на вулицях і базарі, регулярно здійснювали обшуки по хатах) і відправляли на роботу до Німеччини.

Як би там не було, але в січні 1944 р. Віра спромоглася піти в перший клас початкової школи (одноповерховий будинок на кілька кімнат), в якій для навчання зібрали дітей від 8 до 14 років. В закладі люто панував холод, вдавалася взнаки відсутність зошитів, книжок (буквар мала лише вчителька), олівців, ручок. В класі діти сиділи за довгими столами, збитими із погано оброблених дошок: один ряд – перший клас, другий ряд – третій клас, а на усіх – одна вчителька. Втім, війна тривала. Свідомість багатьох проймає головне гасло тодішнього життя – “Все для фронту! Все для перемоги!”. За школою закріпили колгоспне поле, де учні і вчителі протягом двох років виснажливо працювали як бригада з постачання армії продовольством (вирощували картоплю, квасолю, горох, буряк, моркву і т.п.). Після переможного завершення Другої світової війни Віра навчалася у Васильківській середній школі № 3 (1946–1953 рр.).

Одержавши атестат зрілості, довго не розмірковуючи над обранням майбутньої професії, бо ще в школі захопилася історією, дівчина вступила до Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка на історичний факультет (заочне відділення, 1953 р.). Водночас допомагала підтримувати матеріальні статки сім'ї, працюючи бібліотекарем у с. В. Бугаївка, а згодом у с. Кожухівка Васильківського р-ну.

Базові знання про загальний розвиток людства в цілому, історичні процеси в житті й побуті українського народу вона набувала в університеті на настановчих сесіях, як тоді казали, без відриву від виробництва. Серед тодішніх наставників і вихователів молоді найкраще запам'яталися досвідчені викладачі з різних галузей історії – Л.М. Славін, В.А. Дядиченко, В.І. Стрельський, М.Д. Мелашенко, Л.С. Чикаліні, В.І. Волковинський, В.Є. Спіцький, Т.П. Брянцева. Основним джерелом поглиблення знань за тих умов були книги, які студенти постійно студіювали в університетській і Державній історичній бібліотеках.

Від 1959 р. з університетським дипломом і великим бажанням займатися наукою Віра Панашенко продовжила трудову діяльність в Державній історичній бібліотеці УРСР, де їй пощастило стати одним із фундаторів відділу рідкісних і цінних книг. Із загального фонду установи (понад 300 тис. одиниць друкованої продукції) потрібно було відібрати найбільш рідкісні і цінні книги, систематизувати їх, описати, скласти каталоги (алфавітний і систематичний), а як результат – відкрити спеціалізований зал для читачів. Тут якраз і знадобилося поєднання відповідних знань історика та досвід бібліотечної роботи, а також удосконалення володіння давньоруською й однієї із іноземних мов.

Опановуючи бібліотечну справу, Віра Василівна постійно дбала про підвищення фахового рівня, поглиблювала знання з минулого України, з історії книги. Протягом 1964–1967 рр.

взялася наполегливо вивчати французьку мову на вечірньому відділенні Центральних республіканських курсів іноземних мов. Здібного й ініціативного працівника, його трудову діяльність помітило й оцінило керівництво, а тому почалося відповідне службове зростання: з вересня 1959 р. – бібліотекар, з серпня 1961 р. – старший бібліотекар, з жовтня 1965 р. – завідувач відділу рідкісних і цінних книг.

Перебуваючи на останній посаді, перед тим, як спробувати втілити в життя свою давнішню мрію – зайнятися виключно науковою діяльністю, В. Панащенко спромоглася підготувати й опублікувати кілька узагальнюючих науково-популярних студій про рідкісні видання творів І. Франка (1966) та літературну спадщину декабристів (1967). Саме від середини 60-х років минулого століття у молодого науковця почав формуватися неабиякий інтерес до творчого доробку Великого Каменяра, який тривав десятиліття й не зник і понині. Звичайно, за тієї радянсько-комуністичної системи, з пануванням її “єдино вірної” марксистсько-ленінської методології, професійному історикові (та й будь-якому гуманітарію) важко було уникнути своєї “власної лєнініани”. На цю тему Віра Василівна здійснила дві розвідки (у співавторстві з Ж. Бендик): “Прижиттєві видання творів В.І. Леніна” та “Прижиттєві видання творів В.І. Леніна, наявні у фондах Державної історичної бібліотеки УРСР (бібліографічний покажчик)” – обидві 1967 р.

Восени 1967 р. вона вступила до стаціонарної аспірантури Інституту історії АН УРСР у відділ історіографії та джерелознавства, який очолював видатний український історик Ф. Шевченко². На той час помітно зріз інтерес вчених як Росії, так і України до палеографії, основним предметом вивчення

² Інститут історії України НАН України. 1936–2006. – К., 2006. – С. 146.

якої є такі аспекти: зовнішні ознаки рукописних пам'яток, зокрема, начерків літер, різних почерків, матеріалу для написання, оздоблення рукописів (орнамент, заставки, ініціали, кінцівки тощо). Цілком зрозуміло, що ґрунтовне дослідження минулого неможливе без всебічного вивчення рукописних пам'яток.

Також слід зазначити: якщо російські вчені на той час вже здійснили значні напрацювання в цій царині, то українські надбання, можна сказати, були більш ніж скромні. Це пояснювалось кількома обставинами, але здебільшого вони мали в основі суб'єктивний характер. Особливо складним для українських вчених виявилось прочитання скоропису, що змінив на початку XV ст. уставне й півуставне письмо. Тому й постала потреба дослідити аналогічну проблему. Запропоновану тему "Палеографія українського скоропису другої половини XVII ст. (На ділових матеріалах Лівобережної України)" аспірантка погодилась досліджувати під науковим керівництвом доктора історичних наук, професора В.А. Дядиченка³.

Вже через рік наполегливої праці стали помітні перші позитивні результати розробки нової теми. Це, зокрема, засвідчив високопрофесійний виступ на III-ій республіканській конференції з архівознавства та інших спеціальних історичних дисциплін (Київ, 1968). Конкретно ж для висвітлення розвитку письма другої половини XVII ст. В.В. Панашенко було опрацьовано понад 1000 одиниць документів, що зберігаються в архівах Києва, Москви, Ленінграда (нині Санкт-Петербурга). Це дало можливість співставити графічні особливості регіональних традицій українського скоропису другої половини XVII ст., визначити специфіку їхнього розвитку, а також класифікувати почерки за основними формами напи-

³ Вчені Інституту історії України. Бібліографічний довідник. Серія – Українські історики. – К., 1998. – С. 236.

сання літер і загальним стилем письма. Вагоме практичне значення набули детальні описи варіантів зображення графем та не менш детально складені таблиці еволюції скоропису документів Генеральної військової канцелярії, актових книг Лохвицької, Миргородської, Остерської ратуш, Полтавського міського уряду зазначеного періоду. В своїй праці вона зробила переконливі висновки про наявність спільних закономірностей у розвитку українського скоропису, існування специфічних графем, властивих для документів тих чи інших місцевостей, пов'язаних між собою графічними традиціями, вживання відповідних графем для числових позначень тощо.

В результаті проведеної кропіткої роботи у вересні 1970 р. відбувся публічний захист дисертації, і рішенням спеціалізованої вченої ради при Інституті історії АН УРСР В. Панашенко присвоєно вчений ступінь кандидата історичних наук⁴. Проте дослідження теми тривало, накопичувався новий матеріал, а тому лише через кілька років вона зважилась на публікацію монографії – “Палеографія українського скоропису другої половини XVII ст. (На ділових матеріалах Лівобережної України)” (К., Наукова думка, 1974). Книга отримала в цілому високу позитивну оцінку рецензентів і читачького загалу*. Зокрема один із шанованих у республіці фахівців у цій галузі В.А. Микитась зазначив, що безсумнівно книга В.В. Панашенко “стане корисною і для науковців, які вивчатимуть давні рукописні джерела, і для викладачів та студентів вищих учбових закладів, і для музейних та архівних працівників. Вона є основою для створення синтетичної монографії з української палеографії від найдавніших часів до

⁴ Там само.

* Див. рецензії на книгу, зазначені в бібліографії праць В.В. Панашенко.

наших днів”⁵. Правда, не обійшлося і без окремих, часто дуже суб’єктивних і упереджених, нападок з боку окремих науковців. Але головним стало те, що студенти і початківці отримали фактично єдиний підручник з української палеографії.

По завершенню аспірантського терміну Віру Василивну зараховано молодшим науковим співробітником відділу історіографії та джерелознавства і вона одержала перше планове завдання – підготувати до друку з автографу одну з найбільших за обсягом і найраніших за часом написання історичну працю І.Я. Франка – монографію “Життя Івана Федоровича і його часи”. А слід зазначити, що саме цією працею І.Я. Франко свого часу започаткував спеціальні студії в галузі історичної проблематики.

Ставши висококваліфікованим спеціалістом у справі вивчення франківського доробку, Віра Василивна зуміла подолати неабиякі труднощі з прочитанням бісерного почерку І. Франка, розшифрувати, на перший погляд, незрозумілі численні вкраплення латинських, польських і німецьких слів, ввести до тексту, згідно з авторськими позначками, дописи на полях рукопису, а нотатки олівцем, що не мали позначок про введення їх у текст, вмістила до приміток. Водночас склала ґрунтовні коментарі до маловідомих історичних подій і фактів, зробила біографічні уточнення стосовно державних, політичних, військових і церковних діячів, письменників, істориків, журналістів, географічних назв, які згадувалися з тексті рукопису. Без перебільшення можна підтвердити, що ця праця стала однією з окрас “Зібрання творів І.Я. Франка у 50-ти т.”

⁵ Микитась В.А. Рец.: В.В. Панащенко. Палеографія українського скоропису другої половини XVII ст. (На матеріалах Лівобережної України), вид-во “Наукова думка”. – К., 1974. – 111 с. // Укр. іст. журн. – 1974. – № 7. – С. 155.

(Т. 46, кн. I. К., Наукова думка, 1985). За результатами проробленої роботи видання було відзначено Державною премією УРСР.

1973 р. Віру Василівну керівництво наукової установи, де вона працювала, цілеспрямовано перевело у відділ історії феодалізму. Саме на той час відбувалися суттєві зміни в кадровому складі цього відділу, коли, за офіційною версією за “скороченням штатів”, було звільнено кілька висококваліфікованих, але невгодних владі (точніше “неблагонадійних”) спеціалістів. А науково-дослідницьку роботу підрозділу майже повністю було переорієнтовано на підготовку багатотомної “Історії Української РСР”, що потребувало відповідного кадрового потенціалу. Панашенко активно включилася до роботи над цим виданням: писала окремі параграфи, працювала як член редколегії, а саме: виконувала обов’язки відповідального секретаря 2-го тому, редагувала і брала участь у обговореннях текстів, поданих членами авторського колективу, зокрема, й позаінститутських.

Другий том “Історії Української РСР” у 8-ми томах, 10-ти книгах, що охопив події другої половини XVII–XVIII ст., за її безпосередньої участі побачив світ у 1979 р. Згодом все видання відзначено Державною премією УРСР.

Пошукова робота В.В. Панашенко в Інституті історії АН УРСР постійно базувалася на безперервному студіюванні архівних і друкованих джерел, літописів, вивченні епістолярної спадщини, глибокому аналізу наукового доробку істориків-попередників та науковців-сучасників. Віра Василівна регулярно удосконалювала свій фаховий рівень під опікою провідних спеціалістів з українського минулого доби середньовіччя та нового часу В. Дядиченка (1908–1973), Ф. Шевченка (1914–1995), І. Гуржія (1915–1971).

1976 р. на конкурсній основі її обрано на посаду старшого наукового співробітника, а 2 жовтня 1980 р. рішенням

Президії АН СРСР присвоєно звання старшого наукового співробітника за спеціальністю “Історія СРСР”.

З роками істотно розширювались наукові вподобання та діапазон творчих пошуків. У коло інтересів поступово увійшли проблеми політичної історії другої половини XVII–XVIII ст., адміністративно-територіального устрою українських земель, соціальної структури українського суспільства, історії козацтва, освіти, культури тощо. Особливу увагу привернула проблема формування еліти України другої половини XVII–XVIII ст., яка тривалий час не лише замовчувалась у радянській історіографії, а й вважалася, м’яко кажучи, неперспективною. Зрештою, спроба комплексного аналізу докорінних змін у структурі козацької верхівки – старшини, знатного військового товариства (бунчукових, військових і значкових товаришів), вищого духовенства та монастирів знайшла своє втілення в монографії “Соціальна еліта Гетьманщини (Друга половина XVII–XVIII ст.)” (К., 1995), що фактично стала однією з перших у вітчизняній історіографії класичних праць з цієї тематики. В ній на широкому документальному матеріалі (як опублікованих, так і архівних джерелах) охоплено й проаналізовано всі соціальні процеси, котрі мали місце в означений хронологічний період. Безпосередньо ж увагу зосереджено на невпинному зміцненні соціально-економічної бази та правових чинників привілейованого становища еліти, тенденції перетворення її в шляхетство та подальшого набуття статусу російського дворянства. Розвиток тодішніх складних суспільно-політичних явищ і процесів у Гетьманщині авторці вдалося професійно відобразити в складених нею численних таблицях.

Своєрідним продовженням тематики вищеназваної монографії стала доволі ґрунтовна брошура В. Панашенко “Полкове управління в Україні (середина XVII–XVIII ст.)” (К., 1997). В ній вдалося на численному документальному мате-

ріалі простежити утворення та функціонування на основі військово-адміністративного устрою козацького війська своєрідного національного управління Гетьманщини. Полк, що об'єднував козаків певної території і становив військову одиницю, набув значення адміністративного округу, а полковник, як військовий очільник, став водночас і головою цивільної адміністрації. Авторці вдалося виявити зміни в системі полкового управління Гетьманщини, зумовлені передовсім абсолютистською та антиукраїнською політикою царизму, спрямованою на обмеження владних прерогатив вищих і місцевих органів влади, аж до скасування традиційної системи військово-адміністративного самоврядування, що означало остаточне знищення залишків національної державності.

На думку фахівця з історії Гетьманщини д.і.н., проф. Л.Г. Мельника, праці Панашенко про соціальну еліту та полковий устрій є вагомим внеском у вітчизняну історіографію. “Ім притаманні, – зазначив учений, – використання багатого фактичного матеріалу та високий рівень дослідження. Їх автор... показала глибоку ерудицію та знання проблем української козацької держави XVII–XVIII ст.”⁶.

Виявляючи прихильне ставлення до створення фундаментальних колективних наукових праць, Віра Василівна постійно брала участь у багатьох із них як автор концептуальних і ґрунтовних розділів і підрозділів, оригінальних за темою статей тощо. Це насамперед такі фундаментальні видання, як: “Проблеми палеогеографії і кодикології в СРСР” (М., 1974), “Історія Києва” у 3-х т., 4-х кн. (Т. 2, К., 1983 – рос. мовою, 1986 – укр. мовою), “Вспомогательные исторические дисциплины (Историография, теория)” (К., 1988), “Історія Ук-

⁶ Мельник Л.Г. Рец.: В.В. Панашенко. Соціальна еліта Гетьманщини (друга половина XVII–XVIII ст.). – К., 1995. – 212 с.; Полкове управління в Україні (середина XVII–XVIII ст.). – К., 1997. – 74 с. // Укр. іст. журн. – 1998. – № 5. – С. 131.

раїни. Курс лекцій для вузів” (К., 1991), “Українська народність: Нариси соціально-економічної історії” (К., 1994). “Володарі гетьманської булави” (К., 1994, 1995), “Реєстр Війська Запорозького” (К., 1996), “Істину встановлює суд історії. Збірник на пошану Федора Павловича Шевченка” (Т. 2, К., 2004) та ін. Також варто зазначити, що вона є автором одного із історичних нарисів в унікальному фоліанті, визнаному кращою книгою України 2006 р., – “Україна – козацька держава. Ілюстрована історія українського козацтва”. Видання, яке підготував до друку автор-упорядник В.В. Недяк, відзначене Державною премією ім. Т.Г.Шевченка. Вірою Василівною опубліковано чимало статей на шпальтах провідних часописів – “Архіви України”, “Український історичний журнал”, “Київська старовина”.

Багаторічна плідна науково-дослідна праця уможливила написання фахових статей для історичних довідників: “Малий словник історії України” (К., 1997, 49 статей) і до фундаментального видання – “Енциклопедія історії України (Томи 1-10. К., Наукова думка, 2003–2013, 117 статей).

Одним із видів творчої діяльності була участь у міжнародних, всесоюзних, республіканських і регіональних наукових, історико-краєзнавчих і читацьких конференціях, на яких вчений виступала з доповідями, тезами, повідомленнями. Зокрема, з концептуальною доповіддю “Український просвітитель Г.С. Сковорода” Віра Василівна виступила на IV міжнародному колоквиумі істориків СРСР та ФРН (Москва, 1981).

У сферу діяльності В. Панащенко входили також функції з координації наукових досліджень: в різний час вона була членом Координаційної ради при Інституті історії НАНУ “Основні закономірності історичного розвитку СРСР і УРСР дожовтневого періоду”, Науково-методичної ради Києво-Печерського історико-культурного заповідника, Наукової ради Центрального державного історичного архіву УРСР.

Постійно опікувалася збереженням, дослідженням і популяризацією пам'яток історії та культури, входила до складу бюро історичної секції та працювала громадським інспектором республіканського Товариства охорони пам'яток історії та культури, активно виявила себе в Київській міській організації цього товариства, понад 15 років очолювала в ній історичну секцію.

Значну агітаційно-пропагандистську роботу з історичних знань В.В. Панащенко проводила серед населення через товариство “Знання”, продовж багатьох років являючись його членом, виступала з лекціями в трудових колективах, бібліотеках, школах.

За значний доробок в галузі історичної науки Віра Василівна Панащенко нагороджена Грамотою Президії Верховної Ради УРСР (1987 р.) та кількома урядовими медалями.

Література про к.і.н. В.В. Панащенко

Вчені Інституту історії України. Біобібліографічний довідник. Серія – Українські історики. – Вип. 1. – К., 1998.

Інститут історії України НАН України. 1936–2006. – К., 2006.

Імена України. Бібліографічний енциклопедичний словник. – К., 2007.

Київський національний університет ім. Т.Г. Шевченка. Шляхами успіху. – Т. 3. – К., 2008.

НАУКОВІ ПРАЦІ В.В. ПАНАШЕНКО

Бібліографія

1966

1. Рідкісні видання творів І.Я. Франка // Друг читача. – 1966. – 25 липня.

1967

2. Літературна спадщина декабристів // Нові книги УРСР: Щодокадний бібліографічний бюлетень. – 1967. – № 10. – С. 16-18.
3. Прижиттєві видання творів В.І. Леніна // Там само. – 1967. – № 23 (співавтор Ж.М. Бендик).
4. Прижиттєві видання творів В.І. Леніна, наявні у фондах Державної історичної бібліотеки УРСР: Бібліографічний покажчик / Упоряд.: В.В. Панащенко, Ж.М. Бендик. – К., 1967. – 62 с

1968

5. Про стан і деякі завдання української палеографії // Третя республіканська конференція з архівознавства та інших спеціальних історичних дисциплін. – К., 1968. – С. 164-201.
6. У світі рідкісних видань. (Про брошуру М.С. Ольминського “Долой бонапартизм” // Нові книги УРСР: Щодокадний бібліографічний бюлетень. – 1968. – № 1. – С. 9.
7. З літературної спадщини О.І. Герцена // Там само. – 1968. – № 13. – С. 25-27.
8. До історії українського ділового письма другої половини XVII ст. // Укр. іст. журн. – 1968. – № 12. – С. 85-93.

1969

9. Палеографія скоропису документів Генеральної військової канцелярії (друга половина XVII ст.) // Архіви України. – 1969. – № 4. – С. 32-42.

1970

10. Палеография украинской скорописи второй половины XVII ст. (По деловым материалам Левобережной Украины): Автореферат дисс. ... канд. ист. наук. – К., 1970. – 23 с.

1971

11. Український історик І.М. Каманін // Укр. іст. журн. – 1971. – № 5. – С. 100-102.
12. Скоропис актових книг міських урядів Лівобережної України другої половини XVII ст. (Лохвицького, Остерського, Миргородського, Полтавського) // Історичні джерела та їх використання. – Вип. 6. – К.: Наукова думка, 1971. – С. 124-145.

1972

13. До питання методики і термінології палеографічних досліджень українського скоропису XVII–XVIII ст. // Історичні джерела та їх використання. – Вип. 7. – К.: Наукова думка, 1972. – С. 88-92.
14. Навчання козацьких дітей грамоти і військової справи на Лівобережній Україні у XVIII ст. // Укр. іст. журн. – 1972. – № 2. – С. 103-108.

1973

15. Палеографія // Наука і суспільство. – 1973. – № 20. – С. 43-44.

1974

16. Палеографія українського скоропису другої половини XVII ст. (На матеріалах Лівобережної України). – К.: Наукова думка, 1974. – 111 с. (Рец.: Микитась В.А. // Укр. іст. журн. – 1974. – № 7. – С. 153-155; Стрельський Г.В. //

- Архіви України. – 1974. – № 5; Заремба С. Український скоропис // Друг читача. – 1974. – № 21 (23 травня); Тузман Я.З. // Радянська освіта. – 1975. – 5 березня; Наша культура // Літературний та науково-популярний журн. – Варшава, 1974. – № 5 (травень); Хома І. // Богословие. – Т. XXXIII: *Kasince E.* (Harvard University). – 1974. – С. 257-260).
17. Разработка вопросов украинской палеографии // Проблемы палеографии и кодикологии в СССР. – М.: Наука, 1974. – С. 30-38 (співавтор В.А. Дядиченко).
 18. Засновник книгодрукування Іван Федоров. – К.: Знання, 1974. – 27 с.
 19. Ювілей книги (Про львівський “Апостол” І. Федорова) // Робітнича газета. – 1974. – № 39 (5211). – 15 лютого.
 20. Рец. на книгу: О.Я. Мацюк. Папір і філіграні на українських землях XVI – поч. XX ст. – К., 1974 // Укр. іст. журн. – 1974. – № 8. – С. 152-153.
 21. Рец. на книгу: Й.В. Молодчиков. Книга Радянської України. – К.: Політвидав, 1974 // Укр. іст. журн. – 1974. – № 10. – С. 139-140 (співавтор Л.А. Макаренко).

1977

22. 300-річчя героїчної оборони Чигирини від турецько-татарської агресії // Укр. іст. журн. – 1977. – № 8. – С. 126-130.

1978

23. Ювілей Букваря // Радянська освіта. – 1978. – № 46. – 14 червня.

1979

24. Боротьба за визволення Приазов'я і Причорномор'я. Кримські й Азово-Дніпровські походи // Історія Української РСР. – Т. 2. – К.: Наукова думка, 1979. – С. 100-110 (співавтор В.А. Дядиченко).

25. Північна війна. Спільна боротьба російського, українського, білоруського та інших народів проти, шведських загарбників // Там само. – С. 324-345 (співавтор *В.В. Дядиченко*).
26. Полтавська битва та її історичне значення // Там само. – С. 345-355 (співавтор *В.В. Дядиченко*)
27. Боротьба проти турецько-татарської агресії (XVIII ст.) // Там само. – С. 355-365.
28. Зміни в адміністративному і військовому устрої Лівобережжя, Слобожанщини і Запоріжжя // Там само. – С. 399-404 (співавтор *О.І. Путро*).
29. Хронологія // Там само. – С. 586-597 (співавтори *В.Й. Борисенко, В.А. Смолій*).
30. Історія Української РСР. – Т. 2. – К.: Наукова думка, 1979. – 645 с. (член редколегії, відповідальний секретар).
31. Спільна боротьба запорізьких й донських козаків проти кримських і османських феодалів-завойовників (перша пол. XVII ст.) // Укр. іст. журн. – 1979. – № 4. – С. 37-46.
32. Вірність спільній справі // Вечірній Київ. – 1979. – 16 жовтня.
33. Роки випробувань // Вечірній Київ. – 1979. – 11 серпня.
1980
34. 8 березня – міжнародний жіночий день. – К.: Знання. – 1980. – 21 с.
35. Київська академія (XVII–XVIII ст.) // Молодь України. – 1980. – 20 серпня (співавтор *О.М. Дзюба*).
36. Боротьба проти турецько-татарських нападів на Поділлі (кінець XV–XVI ст.) // Тези доповідей V-ї Подільської історико-краєзнавчої конференції. – Кам'янець-Подільський, 1980. – С. 99-101.
1982
37. Крымское ханство. Усиление агрессии турецких и татарских феодалов на восточнославянские земли (втор. пол.

XVI – перв. пол. XVII ст.) // История Украинской ССР. – Т. 2. – К.: Наукова думка, 1982. – С. 255-266.

38. Памятники истории и культуры Киева. – К., 1982. – 26 с. (співавтор Ж.П. Тимченко).
39. Классовое единство трудящихся масс России и Украины в борьбе против феодально-крепостнического гнета // Дружба и братство русского и украинского народов. – К.: Наукова думка, 1982. – С. 159-171 (співавтор Н.А. Шин).
40. Совместная борьба русского и украинского народов против внешних врагов // Там же. – С. 171-183 (співавтор Н.А. Шин).

1983

41. Отражение агрессии турецких и крымских феодалов (втор. пол. XVII в.) // История Украинской ССР. – Т. 3. – К.: Наукова думка, 1983. – С. 95-109.
42. Борьба за освобождение Приазовья и Причерноморья. Крымские и Азово-Днепровские походы // Там же. – С. 109-120.
43. Участие украинского народа в борьбе против шведской, турецкой и татарской агрессии в первой половине XVIII в. // Там же. – С. 353-402.
44. Административное устройство Запорожья во времена Новой Сечи (1734–1775) // Там же. – С. 445-447.
45. Хронологический указатель // Там же. – С. 671-685 (співукладачі В.Й. Борисенко, В.А. Смолій).
46. История Украинской ССР. – Т. 3. – К.: Наукова думка, 1983. – 719 с. (член редколлегии, ответственный секретарь).
47. Культурная жизнь города (во второй половине XVII в.) // История Киева. – Т. 2. – К.: Наукова думка, 1983. – С. 38-55.
48. В борьбе против иноземных завоевателей // Там же. – С. 85-94.

49. Культурная жизнь города (XVIII в.) // Там же. – С. 153-179.

1984

50. Киев накануне и в годы вторжения шведской армии на Украину. 1706–1707 гг. // Тезисы докладов и сообщений научной конференции, посвященной 275-летию Полтавской битвы (26-27 июня 1984 г.). – Полтава, 1984. – С. 29-31.

1985

51. Упорядник, підготувала до друку з автографу працю І.Я. Франка “Життя Івана Федоровича і його часи” // Іван Франко. Зібрання творів у п’ятдесяти томах. – Т. 46. – Кн. I. – К.: Наукова думка, 1985. – С. 7-298.
52. Наукові коментарі і пояснення слів до праці І.Я. Франка “Життя Івана Федоровича і його часи” // Там само. – С. 592-618, 650-657.

1986

53. Культурне життя міста (др. пол. XVII ст.) // Історія Києва. – Т. 2. – К.: Наукова думка, 1986. – С. 36-52.
54. У боротьбі проти іноземних завойовників // Там само. – С. 80-88.
55. Культурне життя міста (XVIII ст.) // Там само. – С. 88-111.
56. Основоположники марксизму-ленінізму про докапіталістичні форми соціально-історичних спільностей людей // Історичні дослідження. Вітчизняна історія: Республіканський міжвідомчий збірник. – Вип. 12. – К.: Наукова думка, 1986. – С. 45-52.
57. Историография участия украинского народа в борьбе с иностранной агрессией в период втор. пол. XVII–XVIII вв. и освобождении Северного Причерноморья // Историография истории Украинской ССР. – К.: Наукова думка, 1986. – С. 123-133.

58. Допомога українських козаків братньому молдавському народу в боротьбі проти турецьких поневолювачів // Феодалізм: економіка, класова боротьба, культура. – К.: Наукова думка, 1986. – С. 42-59.
59. Боротьба народних мас України проти агресії турецьких і татарських феодалів (XVI–XVIII ст.): Діафільм для учнів 7-9 класів. – К., 1986.

1987

60. Збережемо красу для нащадків. (Лист до редакції) // Літературна Україна. – 1987. – 16 квітня (співавтор Ф.П. Шевченко).

1988

61. Палеография и сопредельные исторические дисциплины // Вспомогательные исторические дисциплины (Историография, теория). – К.: Наукова думка, 1988. – С. 90-103.
62. Народна сила супроти завойовників вставала // Книга для читання з історії Української РСР (7-8 класи). – К.: Радянська школа, 1988. – С. 79-84.
63. Вічний революціонер // Там само. – С. 193-199.

1989

64. Кримське ханство у XV–XVII ст. // Укр. іст. журн. – 1989. – № 1. – С. 54-64.
65. Чорноморські походи запорізьких козаків у першій половині XVII ст. // Історичні дослідження. Вітчизняна історія: Республіканський міжвідомчий збірник наукових праць. – Вип. 15. – К.: Наукова думка, 1989. – С. 34-43.
66. Народная сила супротив захватчиков вставала // Книга для чтения по истории Украинской ССР (8-9 классы). – К.: Радянська школа, 1989. – С. 93-99.
67. Вечный революционер // Там же. – С. 216-223.

1990

68. Політико-адміністративний устрій та етносоціальні процеси на українських землях (XIV–XVIII ст.) // Українська

народність: нариси соціально-економічної і етнополітичної історії. – К.: Наукова думка, 1990. – С. 334-378.

69. Агресія Кримського ханства і султанської Туреччини на Україну в кінці XV – першій половині XVI ст. // Феодалізм на Україні. – К.: Наукова думка, 1990. – С. 114-132.
70. Чи брали запорожці участь в облозі Дюнкерна // Укр. іст. журн. – 1990. – № 9. – С. 137-138.
71. Що таке “Азовське сидіння” // Укр. іст. журн. – 1990. – № 9. – С. 139-140.
72. Хто такі бунчукові, військові та значкові товариші // Укр. іст. журн. – 1990. – № 9. – С. 140-142.
73. Що таке “Азовське сидіння” // Історія України в запитаннях та відповідях. – Вип. 2. – К.: Знання, 1990. – С. 11-13.

1991

74. Спільна боротьба українського і російського народів проти зовнішніх ворогів (друга половина XVII–XVIII ст.) // Історія України (Курс лекцій для вузів). – Кн. 1. – К.: Либідь, 1991. – С. 237-260.
75. Політичний лад України в другій половині XVII–XVIII ст. // Там само. – С. 283-314.
76. Запорозька Січ і Кримське ханство у 20–30-х рр. XVII ст. // Українська козацька держава: витоки та шляхи історичного розвитку (Матеріали республіканських історичних читань). – К., 1991. – С. 48-56.
77. Дневник военных действий русской армии под Полтавой. Вступ: Шлях армії Карла XII на Україну (1709) // Укр. іст. журн. – 1991. – № 2. – С. 107-111.
78. Кирило Розумовський // Дніпро. – 1991. – № 11-12. – С. 232-242.
79. Хто такі бунчукові, військові та значкові товариші // Історія України в запитаннях та відповідях. – Вип. 3. – К.: Знання, 1991. – С. 16-17.

1992

80. Становлення козацької старшини як панівного прошарку суспільства України (др. пол. XVII–XVIII ст.) // Українська козацька держава: витоки та шляхи історичного розвитку (Матеріали других Всеукраїнських історичних читань). – Черкаси, 1992. – С. 109-113.
81. Роль книги в духовному житті козацької старшини XVIII ст. // Культура України і слов'янський світ / Науково-практична конференція: Тези доповідей та повідомлень. – Кам'янець-Подільський, 1992. – С. 62-64.

1993

83. Органи управління та їх канцелярії на Гетьманщині XVIII ст. // Ділова документація Гетьманщини XVIII ст. – К.: Наукова думка, 1993. – С. 5-22.
83. Кирило Розумовський // Історія України в особах IX–XVIII ст. – К., 1993. – С. 366-371.
84. Григорій Сковорода // Там само. – С. 377-381.
85. Матеріали про Коліївщину // Українська козацька держава: витоки та шляхи історичного розвитку (Матеріали третіх Всеукраїнських історичних читань). – Київ–Черкаси, 1993. – С. 119-121.
86. Участь запорозьких козаків в міжусобній боротьбі Гіреїв за ханський трон Криму (перша пол. XVII ст.) // Українське козацтво: витоки, еволюція, спадщина: У трьох випусках. – Вип. 1. – К., 1993. – С. 123-131.

1994

87. Кирило Розумовський // Володарі гетьманської булави: Історичні портрети. – К.: Варта, 1994. – С. 535-554.
88. Побут і звичаї козацької старшини // Українська козацька держава: витоки та шляхи історичного розвитку (Матеріали четвертих Всеукраїнських історичних читань). – Київ–Черкаси, 1994. – С. 127-132.

1995

89. Соціальна еліта Гетьманщини. – К., 1995. – 211 с. (Рец.: Мельник Л.Г. // Укр. іст. журн. – 1998. – № 5. – С. 128-131).
90. Кирило Розумовський // Володарі гетьманської булави: Історичні портрети. – К.: Варта, 1995. – С. 535-554.
91. Сімейний побут і вбрання козацької старшини XVIII ст. // Українська козацька держава: витоки та шляхи історичного розвитку (Матеріали п'ятих Всеукраїнських історичних читань). – Київ–Черкаси, 1995. – С. 157-161.
92. Білоцерківський полк // Українська козацька держава: історія та культура / Матеріали наук. конференції, присвяченої 400-річчю з дня народження Богдана Хмельницького. Біла Церква, 13-14 квітня 1995 року. – Біла Церква, 1995. – С. 52-55.

1996

93. Адміністративний устрій Південної України XVIII ст. // Історія, історіософія, джерелознавство (Статті, розвідки, есе). – К.: ІНТЕЛ, 1996. – С. 81-100.
94. Кодикологія і палеографія рукопису “Реєстр Війська Запорозького 1649 року” // Реєстр Війська Запорозького 1649 року. – К.: Наукова думка, 1996. – С. 490-499.
95. Становлення козацької старшини за часів Богдана Хмельницького // Богдан Хмельницький та його доба / Матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 400-річчю від дня народження Великого Гетьмана. 24-26 жовтня 1995 р. – К., 1996. – С. 97-103.

1997

96. Полкове управління в Україні (середина XVII–XVIII ст.). – К., 1997. – 75 с. (Рец.: Мельник Л.Г. // Укр. іст. журн. – 1998. – № 5. – С. 128-131).
97. Православна церква і монастирі Лівобережної України (друга половина XVII–XVIII ст.) // Середньовічна

- Україна: Збірник наукових праць. – Вип. 2. – К., 1997. – С. 201-224.
98. Бунчукові товариші // Київська старовина. – 1997. – № 5. – С. 24-40.
 99. “Азовське сидіння” // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 39.
 100. Балаклійський полк // Там само. – С. 51.
 101. Білгородська орда // Там само. – С. 60.
 102. Білоцерківський полк // Там само. – С. 61.
 103. Богуславський полк // Там само. – С. 63.
 104. Брацлавський полк // Там само. – С. 97.
 105. Бунчукові товариші // Там само. – С. 72.
 106. Військові товариші // Там само. – С. 88.
 107. Волинський полк // Там само. – С. 95.
 108. Гадяцький полк // Там само. – С. 104.
 109. Генеральна військова канцелярія // Там само. – С. 108.
 110. Генеральна Скарбова канцелярія // Там само. – С. 109.
 111. Генеральний військовий суд // Там само. – С. 109.
 112. Джамбуйлуцька (Перекопська) орда // Там само. – С. 132.
 113. Єдисанська (Очаківська) орда // Там само. – С. 148.
 114. Єдичкульська орда // Там само. – С. 148.
 115. Значкові товариші // Там само. – С. 166-167.
 116. Ізюмський полк // Там само. – С. 171.
 117. Іркліївський полк // Там само. – С. 174.
 118. Ічнянський полк // Там само. – С. 175.
 119. Кальницький (Вінницький) полк // Там само. – С. 180-181.
 120. Канівський полк // Там само. – С. 182.
 121. Київський полк // Там само. – С. 193-194.
 122. Корсунський полк // Там само. – С. 214.
 123. Кримське ханство // Там само. – С. 220-221.
 124. Кропивнянський полк // Там само. – С. 223.

125. Лисянський полк // Там само. – С. 235.
126. Лубенський полк // Там само. – С. 238-239.
127. Миргородський полк // Там само. – С. 256.
128. Могилівський (Подільський, Придністровський) полк // Там само. – С. 260.
129. Ніжинський полк // Там само. – С. 274.
130. Острогозький (Рибненський, Слобідський) полк // Там само. – С. 269.
131. Охтирський полк // Там само. – С. 292.
132. Паволоцький полк // Там само. – С. 294.
133. Переяславський полк // Там само. – С. 299.
134. Полк козацький // Там само. – С. 315.
135. Полтавська битва // Там само. – С. 316.
136. Полтавський полк // Там само. – С. 316-317.
137. Прилуцький полк // Там само. – С. 324.
138. Сотня козацька // Там само. – С. 371.
139. Стародубський полк // Там само. – С. 376.
140. Сумський полк // Там само. – С. 380.
141. Уманський полк // Там само. – С. 418.
142. Харківський полк // Там само. – С. 426-427.
143. Черкаський полк // Там само. – С. 437-438.
144. Чернігівський полк // Там само. – С. 439.
145. Чигиринський полк // Там само. – С. 441-442.
146. Чигиринські походи // Там само. – С. 442.
147. Чорний шлях // Там само. – С. 443.

1998

148. Нова Січ // Козацькі Січі. – Київ–Запорожжя, 1998. – С. 149-189.
149. З історії національних державних інституцій: Генеральна військова канцелярія // Національно-визвольна війна українського народу середини XVII століття: політика, ідеологія, військове мистецтво. – К., 1998. – С. 252-276.

150. Військові товариші // Київська старовина. – 1998. – № 3. – С. 166-174.
151. Золотаренко Василь // Полководці Війська Запорозького. – К., 1998. – С. 151-162.
152. Кирило Розумовський // Українська газета. – 1998. – № 6, 7, 8, 9, 10 (20 березня; 9, 23 квітня; 7, 22 травня).
153. З творчої лабораторії вченого (І.О. Гуржія) // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Збірка наукових праць та спогадів. – Число 2. – К., 1998. – С. 475-477.
154. Колона Магдебурзького права // Пам'ятки Києва. Путівник. – К., 1998. – С. 56 (співавтор Д. Степовик).
155. Пам'ятник князю Володимиру // Там само. – С. 125 (співавтор Д. Степовик).
156. Пам'ятник Богдану Хмельницькому // Там само. – С. 135-136 (співавтор Д. Степовик).
157. Видубичі (Видибичі, Видобичі) // Там само. – С. 153 (співавтор Г. Логвин).

1999

158. Значкові товариші // Київська старовина. – 1999. – № 4. – С. 126-141.
159. Видубицький Свято-Михайлівський монастир // Звід пам'яток історії та культури України. Київ. – Кн. 1. – Ч. 1. – К., 1999. – С. 240-241 (співавтор Г. Логвин).
160. Колона Магдебурзькому праву. 1802-08 // Там само. – С. 471-472 (співавтор В. Отченашко).

2000

161. Знатне військово товариство // Україна в Центрально-Східній Європі. – К., 2000. – С. 397-418.
162. Кирило Розумовський // Газета «Історія України». – Червень 2000 р. – № 23-24. – С. 1-5.

163. Значкові товариші // Українська козацька держава: ви-
токи та шляхи історичного розвитку. – Вип. 7. – К.,
2000. – С. 165-174.

2003

164. Ага // Енциклопедія історії України. – Т. 1: А-В. – К.:
Наукова думка, 2003. – С. 28.
165. Азовська губернія // Там само. – С. 45-46.
166. Азовська провінція // Там само. – С. 46.
167. “Азовське сидіння” 1637-1642 // Там само. – С. 47-48.
168. Азовсько-дніпровські походи 1695-1696 // Там само. –
С. 48-49.
169. Балаклійський полк та його полковник Я. Чернігівець //
Там само. – С. 172.
170. Бахмутська провінція // Там само. – С. 204.
171. Бей (бег, бек) // Там само. – С. 214.
172. Берли // Там само. – С. 239.
173. Білгородська орда // Там само. – С. 277.
174. Білоцерківський полк // Там само. – С. 292-293.
175. Богуславський полк // Там само. – С. 321.
176. Бороздни (Борозни) // Там само. – С. 352.
177. Брагинський полк // Там само. – С. 364.
178. Брацлавське воєводство // Там само. – С. 372.
179. Брацлавське намісництво // Там само. – С. 373.
180. Брацлавський полк // Там само. – С. 373.
181. Бунчукові товариші // Там само. – С. 406-407.
182. Бурдей // Там само. – С. 408.
183. Бутовичі // Там само. – С. 416-417.
184. Візир // Там само. – С. 536.
185. Військові канцеляристи // Там само. – С. 551.
186. Військові товариші // Там само. – С. 553.
187. Вінницький полк // Там само. – С. 567-568.
188. Вознесенське намісництво // Там само. – С. 601.
189. Волинський полк // Там само. – С. 612.

190. Маріїнський палац, серед. 18 – 2-а пол. 19 ст. // Звід пам'яток історії та культури. Київ. – Т. 1. – Ч. 2. – К., 2004. – С. 609-617 (співавтори С. Білокінь, І. Іваненко, М. Кіпоренко, Є. Тимонович, Ж. Тимченко, Т. Трегубова, Л. Федорова).
191. Пам'ятник Хмельницькому Богдану // Там само. – С. 871-872 (співавтор Д. Степовик).
192. Пам'ятник князю Володимиру // Там само. – С. 893-884 (співавтор Д. Степовик).
193. Бунчукові, військові і значкові товариші в Гетьманщині // Істину встановлює суд історії: Збірник на пошану Федора Павловича Шевченка. – Т. 2: Наукові студії. – К., 2004. – С. 291-347.
194. Гадяцький полк // Енциклопедія історії України. – Т. 2: Г-Д. – К.: Наукова думка, 2004. – С. 15.
195. Галенковські // Там само. – С. 25-26.
196. Гамалії // Там само. – С. 45-46.
197. Гамалія Григорій Михайлович // Там само. – С. 46-47.
198. Генеральна військова канцелярія // Там само. – С. 74.
199. Генеральна скарбова канцелярія // Там само. – С. 75.
200. Генеральний бунчужний // Там само. – С. 77.
201. Генеральний військовий суд // Там само. – С. 77.
202. Гіреї // Там само. – С. 107-108.
203. Глухівський полк // Там само. – С. 123.
204. Горленки // Там само. – С. 164-165.
205. Гощанський полк // Там само. – С. 179.
206. Джамбуйлуцька орда // Там само. – С. 372-373.
207. Джура (чура) // Там само. – С. 376.
208. Дмитрашки-Райчі (Думитрашки) // Там само. – С. 403-404.
209. Козацька старшина і знатні військові товариші // Україна – козацька держава: Ілюстрована історія українського

козацтва у 5175 фотосвітлинах. – К.: Емма, 2004. – С. 578-581.

- 210. Полковий устрій Правобережної України // Там само. – С. 600-605 (співавтор *В. Кривошея*).
- 211. Козацький полковий устрій Слобідської України // Там само. – С. 605.

2005

- 212. Єдисанська орда (Джедісанська орда. Очаківська орда) // Енциклопедія історії України. – Т. 3: Е-Й. – К.: Наукова думка, 2005. – С. 109-110.
- 213. Єдичкульська орда // Там само. – С. 110.
- 214. Єлизавета Петрівна // Там само. – С. 116-117.
- 215. Єлизаветинська провінція // Там само. – С. 117.
- 216. Жаботинський полк // Там само. – С. 130.
- 217. Животовський полк // Там само. – С. 150.
- 218. Жураківські // Там само. – С. 177.
- 219. Забіла Петро Михайлович // Там само. – С. 182.
- 220. Забіли // Там само. – С. 182.
- 221. Зв'ягільський полк // Там само. – С. 321.
- 222. Зіньківський полк // Там само. – С. 362.
- 223. Знатне (значне) військове товариство // Там само. – С. 369-370.
- 224. Значкові товариші // Там само. – С. 370.
- 225. Ізюмська оборонна лінія (Нова лінія, Новозбудована лінія) // Там само. – С. 428.
- 226. Ізюмський полк // Там само. – С. 428-429.
- 227. Ізюмський шлях. Ізюмська сакма // Там само. – С. 429.
- 228. Іркліївський полк // Там само. – С. 534.
- 229. Іслам-Гірей III // Там само. – С. 543.
- 230. Ічнянський полк // Там само. – С. 651.

2007

- 231. Калга (Калга-султан) // Енциклопедія історії України. – Т. 4: Ка-Ком. – К.: Наукова думка, 2007. – С. 29.

- 232. Калуський полк // Там само. – С. 41.
- 233. Канівський полк // Там само. – С. 81-82.
- 234. Капи-Агиси (Баг-Аги) // Там само. – С. 88.
- 235. Капи-Кулу // Там само. – С. 88.
- 236. Катерининська провінція // Там само. – С. 134-135.
- 237. Катерининське намісництво // Там само. – С. 137.
- 238. Коменданти російські в Гетьманщині 18 ст. // Там само. – С. 469.
- 239. Комісари полкові // Там само. – С. 471.
- 240. Комісарства // Там само. – С. 471.

2008

- 241. Кримські походи // Енциклопедія історії України. – Т. 5: Кон-Кю. – К.: Наукова думка, 2008. – С. 378.
- 242. Кропивнянський (Кропивенський) полк // Там само. – С. 411.
- 243. Курені запорозькі // Там само. – С. 520.
- 244. Курінний отаман // Там само. – С. 522.
- 245. Курінь канцелярський // Там само. – С. 524.

2009

- 246. Лисянський полк // Енциклопедія історії України. – Т. 6: Ла-Мі. – К.: Наукова думка, 2009. – С. 169.
- 247. Лубенський полк // Там само. – С. 280.
- 248. Миргородський полк // Там само. – С. 663.

2010

- 243. Скарбниця раритетів // Пам'ять століть: "Планета". – 2010. – № 1-2. – С. 30-34.
- 250. Могилівський полк (Подільський полк, Придністровський полк) // Енциклопедія історії України. – Т. 7: Мл-О. – К., Наукова думка, 2010. – С. 16.
- 251. Ніжинський полк // Там само. – С. 399.
- 252. Нобілітація // Там само. – С. 423-424.
- 253. Нова Сербія // Там само. – С. 438-437.
- 254. Нова Січ (Підпільненська Січ) // Там само. – С. 437-439.

255. Новгородський полк // Там само. – С. 450.
256. Новоросійська губернія // Там само. – С. 479-480.
257. Новослобідський козацьким полк // Там само. – С. 481-482.
258. Нурреддин (нурреддин-султан) // Там само. – С. 497.
259. Овруцький полк // Там само. – С. 516.
260. Ор-бей // Там само. – С. 606.
261. Остерський полк (Остряньський полк) // Там само. – С. 678.
262. Острогозький полк (Рибненський полк, Слобідський полк) // Там само. – С. 683-684.
263. Охотницькі полки // Там само. – С. 707-708.
264. Охтирський полк // Там само. – С. 710.

2011

265. Паволоцький полк // Енциклопедія історії України. – Т. 8: Па-Прик. – К., Наукова думка, 2011. – С. 18.
266. Паланка // Там само. – С. 30.
267. Переяславський полк // Там само. – С. 146-147.
268. Пінсько-Турівський полк (Турово-Пінський полк) // Там само. – С. 259-260.
269. Полкова канцелярія // Там само. – С. 344.
270. Полкова старшина // Там само. – С. 344-345.
271. Полковий суд // Там само. – С. 345.
272. Полковий устрій // Там само. – С. 345-346.
273. Полковник козацький // Там само. – С. 346.
274. Полковник наказний // Там само. – С. 347.
275. Полтавський полк // Там само. – С. 373.
276. Потьомкін Григорій Олександрович // Там само. – С. 459.

2012

277. Прилуцький полк // Енциклопедія історії України. – Т. 9: Прил-С. – К.: Наукова думка, 2012. – С. 8.
278. Російсько-турецька війна 1735–39 // Там само. – С. 304.

279. Січова Рада // Там само. – С. 589-590 (співавтор А.О. Гурбик).
280. Сосницький полк // Там само. – С. 713.
281. Стародубський полк // Там само. – С. 817-818.
282. Сумський полк // Там само. – С. 906.

2013

283. Таврійська область // Енциклопедія історії України. – Т. 10: Т-Я. – К.: Наукова думка, 2013. – С. 18.
284. Уманський полк // Там само. – С. 228-229 (співавтор Т.В. Чухліб).
285. Черкаський полк // Там само. – С. 499-500 (співавтор Т.В. Чухліб).
286. Чернігівський полк // Там само. – С. 524-525.
287. Чигиринський полк // Там само. – С. 545 (співавтор Т.В. Чухліб).
288. Чорнобильський полк // Там само. – С. 564.

Алфавітний покажчик праць

1. 300-річчя героїчної оборони Чигирини від турецько-татарської агресії // Укр. іст. журн. – 1977. – № 8. – С. 126-130.
2. 8 березня – міжнародний жіночий день. – К.: Знання. – 1980. – 21 с.
3. Ага // Енциклопедія історії України. – Т. 1: А-В. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 28.
4. Агресія Кримського ханства і султанської Туреччини на Україну в кінці XV – першій половині XVI ст. // Феодалізм на Україні. – К.: Наукова думка, 1990. – С. 114-132.
5. Административное устройство Запорожья во времена Новой Сечи (1734–1775) // История Украинской ССР. – Т. 3. – К.: Наукова думка, 1983. – С. 445-447.
6. Адміністративний устрій Південної України XVIII ст. // Історія, історіософія, джерелознавство (Статті, розвідки, есе). – К.: ІНТЕЛ, 1996. – С. 81-100.
7. Азовська губернія // Енциклопедія історії України. – Т. 1: А-В. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 45-46.
8. Азовська провінція // Енциклопедія історії України. – Т. 1: А-В. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 46.
9. “Азовське сидіння” // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 39.
10. “Азовське сидіння” 1637-1642 // Енциклопедія історії України. – Т. 1: А-В. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 47-48.

11. Азовсько-дніпровські походи 1695–1696 // Енциклопедія історії України. – Т. 1: А-В. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 48-49.
12. Балаклійський полк // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 51.
13. Балаклійський полк та його полковник Я. Чернігівець // Енциклопедія історії України. – Т. 1: А-В. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 172.
14. Бахмутська провінція // Енциклопедія історії України. – Т. 1: А-В. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 204.
15. Бей (бег, бек) // Енциклопедія історії України. – Т. 1: А-В. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 214.
16. Берли // Енциклопедія історії України. – Т. 1: А-В. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 239.
17. Білгородська орда // Енциклопедія історії України. – Т. 1: А-В. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 277.
18. Білгородська орда // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 60.
19. Білоцерківський полк // Енциклопедія історії України. – Т. 1: А-В. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 292-293.
20. Білоцерківський полк // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 61.
21. Білоцерківський полк // Українська козацька держава: історія та культура / Матеріали наук. конференції, присвяченої 400-річчю з дня народження Богдана Хмельницького. Біла Церква, 13-14 квітня 1995 року. – Біла Церква, 1995. – С. 52-55.
22. Богуславський полк // Енциклопедія історії України. – Т. 1: А-В. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 321.
23. Богуславський полк // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 63.
24. Бороздни (Борозни) // Енциклопедія історії України. – Т. 1: А-В. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 352.

25. Боротьба за визволення Приазов'я і Причорномор'я. Кримські й Азово-Дніпровські походи // Історія Української РСР. – Т. 2. – К.: Наукова думка, 1979. – С. 100-110 (співавтор В.А. Дядиченко).
26. Боротьба народних мас України проти агресії турецьких і татарських феодалів (XVI–XVIII ст.): Діафільм для учнів 7-9 класів. – К., 1986.
27. Боротьба проти турецько-татарських нападів на Поділлі (кінець XV–XVI ст.) // Тези доповідей V-ї Подільської історико-краєзнавчої конференції. – Кам'янець-Подільський, 1980. – С. 99-101.
28. Боротьба проти турецько-татарської агресії (XVIII ст.) // Історія Української РСР. – Т. 2. – К.: Наукова думка, 1979. – С. 355-365.
29. Борьба за освобождение Приазовья и Причерноморья. Крымские и Азово-Днепровские походы // История Украинской ССР. – Т. 3. – К.: Наукова думка, 1983. – С. 109-120.
30. Брагинський полк // Енциклопедія історії України. – Т. 1: А-В. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 364.
31. Брацлавське воєводство // Енциклопедія історії України. – Т. 1: А-В. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 372.
32. Брацлавське намісництво // Енциклопедія історії України. – Т. 1: А-В. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 373.
33. Брацлавський полк // Енциклопедія історії України. – Т. 1: А-В. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 373.
34. Брацлавський полк // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 97.
35. Бунчукові товариші // Енциклопедія історії України. – Т. 1: А-В. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 406-407.
36. Бунчукові товариші // Київська старовина. – 1997. – № 5. – С. 24-40.

37. Бунчукові товариші // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 72.
38. Бунчукові, військові і значкові товариші в Гетьманщині // Істину встановлює суд історії: Збірник на пошану Федора Павловича Шевченка. – Т. 2: Наукові студії. – К., 2004. – С. 291-347.
39. Бурдей // Енциклопедія історії України. – Т. 1: А-В. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 408.
40. Бутовичі // Енциклопедія історії України. – Т. 1: А-В. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 416-417.
41. В борьбе, против иноземных завоевателей // История Киева. – Т. 2. – К.: Наукова думка, 1983. – С. 85-94.
42. Вечный революционер // Книга для чтения по истории Украинской ССР (8-9 классы). – К.: Радянська школа, 1989. – С. 216-223.
43. Видубицький Свято-Михайлівський монастир // Звід пам'яток історії та культури України. Київ. – Кн. 1. – Ч. 1. – К., 1999. – С. 240-241 (співавтор Г. Логвин).
44. Видубичі (Видибичі, Видобячі) // Пам'ятки Києва. Путівник. – К., 1998. – С. 153 (співавтор Г. Логвин).
45. Візир // Енциклопедія історії України. – Т. 1: А-В. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 536.
46. Військові канцеляристи // Енциклопедія історії України. – Т. 1: А-В. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 551.
47. Військові товариші // Енциклопедія історії України. – Т. 1: А-В. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 553.
48. Військові товариші // Київська старовина. – 1998. – № 3. – С. 166-174.
49. Військові товариші // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 88.
50. Вінницький полк // Енциклопедія історії України. – Т. 1: А-В. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 567-568.

51. Вірність спільній справі // Вечірній Київ. – 1979. – 16 жовтня.
52. Вічний революціонер // Книга для читання з історії Української РСР (7-8 класи). – К.: Радянська школа, 1988. – С. 193-199.
53. Вознесенське намісництво // Енциклопедія історії України. – Т. 1: А-В. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 601.
54. Волинський полк // Енциклопедія історії України. – Т. 1: А-В. – К.: Наукова думка, 2003. – С. 612.
55. Волинський полк // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 95.
56. Гадяцький полк // Енциклопедія історії України. – Т. 2: Г-Д. – К.: Наукова думка, 2004. – С. 15.
57. Галенковські // Енциклопедія історії України. – Т. 2: Г-Д. – К.: Наукова думка, 2004. – С. 25-26.
58. Галицький полк // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 104.
59. Гамалії // Енциклопедія історії України. – Т. 2: Г-Д. – К.: Наукова думка, 2004. – С. 45-46.
60. Гамалія Григорій Михайлович // Енциклопедія історії України. – Т. 2: Г-Д. – К.: Наукова думка, 2004. – С. 46-47.
61. Генеральна військова канцелярія // Енциклопедія історії України. – Т. 2: Г-Д. – К.: Наукова думка, 2004. – С. 74.
62. Генеральна військова канцелярія // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 108.
63. Генеральна скарбова канцелярія // Енциклопедія історії України. – Т. 2: Г-Д. – К.: Наукова думка, 2004. – С. 75.
64. Генеральна Скарбова канцелярія // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 109.
65. Генеральний бунчужний // Енциклопедія історії України. – Т. 2: Г-Д. – К.: Наукова думка, 2004. – С. 77.
66. Генеральний військовий суд // Енциклопедія історії України. – Т. 2: Г-Д. – К.: Наукова думка, 2004. – С. 77.

67. Генеральний військовий суд // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 109.
68. Гіреї // Енциклопедія історії України. – Т. 2: Г-Д. – К.: Наукова думка, 2004. – С. 107-108.
69. Глухівський полк // Енциклопедія історії України. – Т. 2: Г-Д. – К.: Наукова думка, 2004. – С. 123.
70. Горленки // Енциклопедія історії України. – Т. 2: Г-Д. – К.: Наукова думка, 2004. – С. 164-165.
71. Гощанський полк // Енциклопедія історії України. – Т. 2: Г-Д. – К.: Наукова думка, 2004. – С. 179.
72. Григорій Сковорода // Історія України в особах IX–XVIII ст. – К., 1993. – С. 377-381.
73. Джамбуйлуцька (Перекопська) орда // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 132.
74. Джамбуйлуцька орда // Енциклопедія історії України. – Т. 2: Г-Д. – К.: Наукова думка, 2004. – С. 372-373.
75. Джура (чура) // Енциклопедія історії України. – Т. 2: Г-Д. – К.: Наукова думка, 2004. – С. 376.
76. Дмитрашки-Райчі (Думитрашки) // Енциклопедія історії України. – Т. 2: Г-Д. – К.: Наукова думка, 2004. – С. 403-404.
77. Дневник военных действий русской армии под Полтавой. Вступ: Шлях армії Карла XII на Україну (1709) // Укр. іст. журн. – 1991. – № 2. – С.107-111.
78. До історії українського ділового письма другої половини XVII ст. // Укр. іст. журн. – 1968. – № 12. – С. 85-93.
79. До питання методики і термінології палеографічних досліджень українського скоропису XVII–XVIII ст. // Історичні джерела та їх використання. – Вип. 7. – К.: Наукова думка, 1972. – С. 88-92.
80. Допомога українських козаків братньому молдавському народу в боротьбі проти турецьких поневолювачів //

Феодалізм: економіка, класова боротьба, культура. – К.: Наукова думка, 1986. – С.42-59.

81. Єдисанська (Очаківська) орда // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 148.
82. Єдисанська орда (Джедісанська орда. Очаківська орда) // Енциклопедія історії України. – Т. 3: Е-Й. – К.: Наукова думка, 2005. – С. 109-110.
83. Єдичкульська орда // Енциклопедія історії України. – Т. 3: Е-Й. – К.: Наукова думка, 2005. – С. 110.
84. Єдичкульська орда // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 148.
85. Єлизавета Петрівна // Енциклопедія історії України. – Т. 3: Е-Й. – К.: Наукова думка, 2005. – С. 116-117.
86. Єлисаветинська провінція // Енциклопедія історії України. – Т. 3: Е-Й. – К.: Наукова думка, 2005. – С. 117.
87. Жаботинський полк // Енциклопедія історії України. – Т. 3: Е-Й. – К.: Наукова думка, 2005. – С. 130.
88. Животовський полк // Енциклопедія історії України. – Т. 3: Е-Й. – К.: Наукова думка, 2005. – С. 150.
89. Жураківські // Енциклопедія історії України. – Т. 3: Е-Й. – К.: Наукова думка, 2005. – С. 177.
90. З історії національних державних інституцій: Генеральна військова канцелярія // Національно-визвольна війна українського народу середини XVII століття: політика, ідеологія, військове мистецтво. – К., 1998. – С. 252-276.
91. З літературної спадщини О.І. Герцена // Нові книги УРСР: Щодокадний бібліографічний бюлетень. – 1968. – № 13. – С. 25-27.
92. З творчої лабораторії вченого (І.О. Гуржія) // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Збірка наукових праць та спогадів. – Число 2. – К., 1998. – С. 475-477.

93. Забіла Петро Михайлович // Енциклопедія історії України. – Т. 3: Е-Й. – К.: Наукова думка, 2005. – С. 182.
94. Забіли // Енциклопедія історії України. – Т. 3: Е-Й. – К.: Наукова думка, 2005. – С. 182.
95. Запорозька Січ і Кримське ханство у 20–30-х рр. XVII ст. // Українська козацька держава: витоки та шляхи історичного розвитку (Матеріали республіканських історичних читань). – К., 1991. – С. 48-56.
96. Засновник книгодрукування Іван Федоров. – К.: Знання, 1974. – 27 с.
97. Збережемо красу для нащадків. (Лист до редакції) // Літературна Україна. – 1987. – 16 квітня (співавтор Ф.П. Шевченко).
98. Зв'язільський полк // Енциклопедія історії України. – Т. 3: Е-Й. – К.: Наукова думка, 2005. – С. 321.
99. Зіньківський полк // Енциклопедія історії України. – Т. 3: Е-Й. – К.: Наукова думка, 2005. – С. 362.
100. Зміни в адміністративному і військовому устрої Лівобережжя, Слобожанщини і Запоріжжя // Історія Української РСР. – Т. 2. – К.: Наукова думка, 1979. – С. 399-404 (співавтор О.І. Пуτρο).
101. Знатне (значне) військове товариство // Енциклопедія історії України. – Т. 3: Е-Й. – К.: Наукова думка, 2005. – С. 369-370.
102. Знатне військове товариство // Україна в Центрально-Східній Європі. – К., 2000. – С. 397-418.
103. Значкові товариші // Енциклопедія історії України. – Т. 3: Е-Й. – К.: Наукова думка, 2005. – С. 370.
104. Значкові товариші // Київська старовина. – 1999. – № 4. – С. 126-141.
105. Значкові товариші // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 166-167.

106. Значкові товариші // Українська козацька держава: ви-
токи та шляхи історичного розвитку. – Вип. 7. – К., 2000. –
С. 165-174.
107. Золотаренко Василь // Полководці Війська Запорозь-
кого. – К., 1998. – С. 151-162.
108. Историография участия украинского народа в борьбе с
иностранный агрессией в период втор. пол. XVII–
XVIII вв. и освобождении Северного Причерноморья //
Историография истории Украинской ССР. – К.: Нау-
кова думка, 1986. – С. 123-133.
109. История Украинской ССР. – Т. 3. – К.: Наукова думка,
1983. – 719 с. (член редколлегии, ответственный секре-
тарь).
110. Ізюмська оборонна лінія (Нова лінія, Новозбудована
лінія) // Енциклопедія історії України. – Т. 3: Е-Ї. – К.:
Наукова думка, 2005. – С. 428.
111. Ізюмський полк // Енциклопедія історії України. – Т. 3:
Е-Ї. – К.: Наукова думка, 2005. – С. 428-429.
112. Ізюмський полк // Малий словник історії України. – К.:
Либідь, 1997. – С. 171.
113. Ізюмський шлях. Ізюмська сакма // Енциклопедія історії
України. – Т. 3: Е-Ї. – К.: Наукова думка, 2005. – С. 429.
114. Іркліївський полк // Енциклопедія історії України. – Т. 3:
Е-Ї. – К.: Наукова думка, 2005. – С. 534.
115. Іркліївський полк // Малий словник історії України. – К.:
Либідь, 1997. – С. 174.
116. Іслам-Гірей III // Енциклопедія історії України. – Т. 3:
Е-Ї. – К.: Наукова думка, 2005. – С. 543.
117. Історія Української РСР. – Т. 2. – К.: Наукова думка,
1979. – 645 с. (член редколегії, відповідальний секретар).
118. Ічнянський полк // Енциклопедія історії України. – Т. 3:
Е-Ї. – К.: Наукова думка, 2005. – С. 651.

119. Ічнянський полк // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 175.
120. Калга (Калга-султан) // Енциклопедія історії України. – Т. 4: Ка-Ком. – К.: Наукова думка, 2007. – С. 29.
121. Калуський полк // Енциклопедія історії України. – Т. 4: Ка-Ком. – К.: Наукова думка, 2007. – С. 41.
122. Кальницький (Вінницький) полк // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 180-181.
123. Канівський полк // Енциклопедія історії України. – Т. 4: Ка-Ком. – К.: Наукова думка, 2007. – С. 81-82.
124. Канівський полк // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 182.
125. Капи-Агиси (Баг-Аги) // Енциклопедія історії України. – Т. 4: Ка-Ком. – К.: Наукова думка, 2007. – С. 88.
126. Капи-Кулу // Енциклопедія історії України. – Т. 4: Ка-Ком. – К.: Наукова думка, 2007. – С. 88.
127. Катерининська провінція // Енциклопедія історії України. – Т. 4: Ка-Ком. – К.: Наукова думка, 2007. – С. 134-135.
128. Катерининське намісництво // Енциклопедія історії України. – Т. 4: Ка-Ком. – К.: Наукова думка, 2007. – С. 137.
129. Киев накануне и в годы вторжения шведской армии на Украину. 1706–1707 гг. // Тезисы докладов и сообщений научной конференции, посвященной 275-летию Полтавской битвы (26-27 июня 1984 г.). – Полтава, 1984. – С. 29-31.
130. Київська академія (XVII–XVIII ст.) // Молодь України. – 1980. – 20 серпня (співавтор О.М. Дзюба).
131. Київський полк // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 193-194.
132. Кирило Розумовський // Володарі гетьманської булави: Історичні портрети. – К.: Варта, 1994. – С. 535-554.

133. Кирило Розумовський // Володарі гетьманської булави: Історичні портрети. – К.: Варта, 1995. – С. 535-554.
134. Кирило Розумовський // Дніпро. – 1991. – № 11-12. – С. 232-242.
135. Кирило Розумовський // Історія України в особах IX–XVIII ст. – К., 1993. – С. 366-371.
136. Кирило Розумовський // Історія України. – Червень 2000 р. – № 23-24. – С. 1-5.
137. Кирило Розумовський // Українська газета. – 1998. – № 6, 7, 8, 9, 10 (20 березня; 9, 23 квітня; 7, 22 травня).
138. Классовое единство трудящихся масс России и Украины в борьбе против феодально-крепостнического гнета // Дружба и братство русского и украинского народов. – К.: Наукова думка, 1982. – С. 159-171 (співавтор Н.А. Шин).
139. Кодикологія і палеографія рукопису “Реєстр Війська Запорозького 1649 року” // Реєстр Війська Запорозького 1649 року. – К.: Наукова думка, 1996. – С. 490-499.
140. Козацька старшина і знатні військові товариші // Україна – козацька держава: Ілюстрована історія українського козацтва у 5175 фотосвітлинах. – К.: Емма, 2004. – С. 578-581.
141. Козацький полковий устрій Слобідської України // Україна – козацька держава: Ілюстрована історія українського козацтва у 5175 фотосвітлинах. – К.: Емма, 2004. – С. 605.
142. Колона Магдебурзького права // Пам’ятки Києва. Путівник. – К., 1998. – С. 56 (співавтор Д. Степовик).
143. Колона Магдебурзькому праву. 1802–08 // Звід пам’яток історії та культури України. Київ. – Кн. 1. – Ч. 1. – К., 1999. – С. 471-472 (співавтор В. Отченашко).
144. Коменданти російські в Гетьманщині 18 ст. // Енциклопедія історії України. – Т. 4: Ка-Ком. – К.: Наукова думка, 2007. – С. 469.

145. Комісари полкові // Енциклопедія історії України. – Т. 4: Ка-Ком. – К.: Наукова думка, 2007. – С. 471.
146. Комісарства // Енциклопедія історії України. – Т. 4: Ка-Ком. – К.: Наукова думка, 2007. – С. 471.
147. Корсунський полк // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 214.
148. Кримське ханство // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 220-221.
149. Кримське ханство у XV–XVII ст. // Укр. іст. журн. – 1989. – № 1. – С. 54-64.
150. Кримські походи // Енциклопедія історії України. – Т. 5: Кон-Кю. – К.: Наукова думка, 2008. – С. 378.
151. Кропивнянський (Кропивенський) полк // Енциклопедія історії України. – Т. 5: Кон-Кю. – К.: Наукова думка, 2008. – С. 411.
152. Кропивнянський полк // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 223.
153. Крымское ханство. Усиление агрессии турецких и татарских феодалов на восточнославянские земли (втор. пол. XVI – перв. пол. XVII ст.) // История Украинской ССР. – Т. 2. – К.: Наукова думка, 1982. – С. 255-266.
154. Культурная жизнь города (во второй половине XVII в.) // История Киева. – Т. 2. – К.: Наукова думка, 1983. – С. 38-55.
155. Культурная жизнь города (XVIII в.) // История Киева. – Т. 2. – К.: Наукова думка, 1983. – С. 153-179.
156. Культурне життя міста (XVIII ст.) // Історія Києва. – Т. 2. – К.: Наукова думка, 1986. – С. 88-111.
157. Культурне життя міста (др. пол. XVII ст.) // Історія Києва. – Т. 2. – К.: Наукова думка, 1986. – С. 36-52.
158. Курені запорозькі // Енциклопедія історії України. – Т. 5: Кон-Кю. – К.: Наукова думка, 2008. – С. 520.

159. Курінний отаман // Енциклопедія історії України. – Т. 5: Кон-Кю. – К.: Наукова думка, 2008. – С. 522.
160. Курінь канцелярський // Енциклопедія історії України. – Т. 5: Кон-Кю. – К.: Наукова думка, 2008. – С. 524.
161. Лисянський полк // Енциклопедія історії України. – Т. 6: Ла-Мі. – К.: Наукова думка, 2009. – С. 169.
162. Лисянський полк // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 235.
163. Літературна спадщина декабристів // Нові книги УРСР: Щодакний бібліографічний бюлетень. – 1967. – № 10. – С. 16-18.
164. Лубенський полк // Енциклопедія історії України. – Т. 6: Ла-Мі. – К.: Наукова думка, 2009. – С. 280.
165. Лубенський полк // Малий словник історії України. – С. 238-239.
166. Маріїнський палац, серед. 18 – 2-а пол. 19 ст. // Звід пам'яток історії та культури. Київ. – Т. 1. – Ч. 2. – К., 2004. – С. 609-617 (співавтори С. Білокінь, І. Іваненко, М. Кіпоренко, Є. Тимонович, Ж. Тимченко, Т. Трегубова, А. Федорова).
167. Матеріали про Коліївщину // Українська козацька держава: витоки та шляхи історичного розвитку (Матеріали третіх Всеукраїнських історичних читань). – Київ–Черкаси, 1993. – С. 119-121.
168. Миргородський полк // Енциклопедія історії України. – Т. 6: Ла-Мі. – К.: Наукова думка, 2009. – С. 663.
169. Миргородський полк // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 256.
170. Могилівський (Подільський, Придністровський) полк // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 260.
171. Могилівський полк (Подільський полк, Придністровський полк) // Енциклопедія історії України. – Т. 7: Мл-О. – К.: Наукова думка, 2010. – С. 16.

172. Навчання козацьких дітей грамоти і військової справи на Лівобережній Україні у XVIII ст. // Укр. іст. журн. – 1972. – № 2. – С. 103-108.
173. Народна сила супроти завойовників вставала // Книга для читання з історії Української РСР (7-8 класи). – К.: Радянська школа, 1988. – С. 79-84.
174. Народная сила супротив захватчиков вставала // Книга для чтения по истории Украинской ССР (8-9 классы). – К.: Радянська школа, 1989. – С. 93-99.
175. Наукові коментарі і пояснення слів до праці І.Я. Франка “Життя Івана Федоровича і його часи” // Іван Франко. Зібрання творів у п’ятдесяти томах. – Т. 46. – Кн. I. – К.: Наукова думка, 1985. – С. 592-618, 650-657.
176. Ніжинський полк // Енциклопедія історії України. – Т. 7: МЛ-О. – К.: Наукова думка, 2010. – С. 399.
177. Ніжинський полк // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 274.
178. Нобілітація // Енциклопедія історії України. – Т. 7: МЛ-О. – К.: Наукова думка, 2010. – С. 423-424.
179. Нова Сербія // Енциклопедія історії України. – Т. 7: МЛ-О. – К.: Наукова думка, 2010. – С. 438-437.
180. Нова Січ (Підпільненська Січ) // Енциклопедія історії України. – Т. 7: МЛ-О. – К.: Наукова думка, 2010. – С. 437-439.
181. Нова Січ // Козацькі Січі. – Київ–Запорожжя, 1998. – С. 149-189.
182. Новгородський полк // Енциклопедія історії України. – Т. 7: МЛ-О. – К.: Наукова думка, 2010. – С. 450.
183. Новоросійська губернія // Енциклопедія історії України. – Т. 7: МЛ-О. – К.: Наукова думка, 2010. – С. 479-480.
184. Новослобідський козацьким полк // Енциклопедія історії України. – Т. 7: МЛ-О. – К.: Наукова думка, 2010. – С. 481-482.

185. Нурреддин (нурреддин-султан) // Енциклопедія історії України. – Т. 7: Мл-О. – К.: Наукова думка, 2010. – С. 497.
186. Овруцький полк // Енциклопедія історії України. – Т. 7: Мл-О. – К.: Наукова думка, 2010. – С. 516.
187. Ор-бей // Енциклопедія історії України. – Т. 7: Мл-О. – К.: Наукова думка, 2010. – С. 606.
188. Органи управління та їх канцелярії на Гетьманщині XVIII ст. // Ділова документація Гетьманщини XVIII ст. – К.: Наукова думка, 1993. – С. 5-22.
189. Основоположники марксизму-ленінізму про докапіталістичні форми соціально-історичних спільностей людей // Історичні дослідження. Вітчизняна історія: Республіканський міжвідомчий збірник. – Вип. 12. – К.: Наукова думка, 1986. – С. 45-52.
190. Остерський полк (Острянський полк) // Енциклопедія історії України. – Т. 7: Мл-О. – К.: Наукова думка, 2010. – С. 678.
191. Острогозький (Рибненський, Слобідський) полк // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 269.
192. Острогозький полк (Рибненський полк, Слобідський полк) // Енциклопедія історії України. – Т. 7: Мл-О. – К.: Наукова думка, 2010. – С. 683-684.
193. Отражение агрессии турецких и крымских феодалов (втор. пол. XVII в.) // История Украинской ССР. – Т. 3. – К.: Наукова думка, 1983. – С. 95-109.
194. Охотницькі полки // Енциклопедія історії України. – Т. 7: Мл-О. – К.: Наукова думка, 2010. – С. 707-708.
195. Охтирський полк // Енциклопедія історії України. – Т. 7: Мл-О. – К.: Наукова думка, 2010. – С. 710.
196. Охтирський полк // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 292.

197. Паволоцький полк // Енциклопедія історії України. – Т. 8: Па-Прик. – К.: Наукова думка, 2011. – С. 18.
198. Паволоцький полк // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 294.
199. Паланка // Енциклопедія історії України. – Т. 8: Па-Прик. – К.: Наукова думка, 2011. – С. 30.
200. Палеография и сопредельные исторические дисциплины // Вспомогательные исторические дисциплины (Историография, теория). – К.: Наукова думка, 1988. – С. 90-103.
201. Палеография украинской скорописи второй половины XVII ст. (По деловым материалам Левобережной Украины): Автореферат дисс. ... канд. ист. наук. – К., 1970. – 23 с.
202. Палеографія // Наука і суспільство. – 1973. – № 20. – С. 43-44.
203. Палеографія скоропису документів Генеральної військової канцелярії (друга половина XVII ст.) // Архіви України. – 1969. – № 4. – С. 32-42.
204. Палеографія українського скоропису другої половини XVII ст. (На матеріалах Лівобережної України). – К.: Наукова думка, 1974. – 111 с. (Рец.: Микитась В.Л. // Укр. іст. журн. – 1974. – № 7. – С. 153-155; Стрельський Г.В. // Архіви України. – 1974. – № 5; Заремба С. Український скоропис // Друг читача. – 1974. – № 21 (23 травня); Тузман Я.З. // Радянська освіта. – 1975. – 5 березня; Наша культура // Літературний та науково-популярний журн. – Варшава, 1974. – № 5 (травень); Хома І. // Богословие. – Т. XXXIII: *Kasince E.* (Harvard University). – 1974. – С. 257-260).
205. Пам'ятник Богдану Хмельницькому // Пам'ятки Києва. Путівник. – К., 1998. – С. 135-136 (співавтор Д. Степовик).

206. Пам'ятник князю Володимиру // Звід пам'яток історії та культури. Київ. – Т. 1. – Ч. 2. – К., 2004. – С. 893-884 (співавтор Д. Степовик).
207. Пам'ятник князю Володимиру // Пам'ятки Києва. Путівник. – К., 1998. – С. 125 (співавтор Д. Степовик).
208. Пам'ятник Хмельницькому Богдану // Звід пам'яток історії та культури. Київ. – Т. 1. – Ч. 2. – К., 2004. – С. 871-872 (співавтор Д. Степовик).
209. Памятники истории и культуры Киева. – К., 1982. – 26 с. (співавтор Ж.П. Тимченко).
210. Переяславський полк // Енциклопедія історії України. – Т. 8: Па-Прик. – К.: Наукова думка, 2011. – С. 146-147.
211. Переяславський полк // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 299.
212. Північна війна. Спільна боротьба російського, українського, білоруського та інших народів проти, шведських загарбників // Історія Української РСР. – Т. 2. – К.: Наукова думка, 1979. – С. 324-345 (співавтор В.А. Дядиченко).
213. Пінсько-Турівський полк (Турово-Пінський полк) // Енциклопедія історії України. – Т. 8: Па-Прик. – К.: Наукова думка, 2011. – С. 259-260.
214. Побут і звичаї козацької старшини // Українська козацька держава: витоки та шляхи історичного розвитку (Матеріали четвертих Всеукраїнських історичних читань). – Київ–Черкаси, 1994. – С. 127-132.
215. Політико-адміністративний устрій та етносоціальні процеси на українських землях (XIV–XVIII ст.) // Українська народність: нариси соціально-економічної і етнополітичної історії. – К.: Наукова думка, 1990. – С. 334-378.
216. Політичний лад України в другій половині XVII–XVIII ст. // Історія України (Курс лекцій для вузів). – Кн. 1. – К.: Либідь, 1991. – С. 283-314.

217. Полк козацький // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 315.
218. Полкова канцелярія // Енциклопедія історії України. – Т. 8: Па-Прик. – К.: Наукова думка, 2011. – С. 344.
219. Полкова старшина // Енциклопедія історії України. – Т. 8: Па-Прик. – К.: Наукова думка, 2011. – С. 344-345.
220. Полкове управління в Україні (середина XVII–XVIII ст.). – К., 1997. – 75 с. (Рец.: Мельник Л.Г. // Укр. іст. журн. – 1998. – № 5. – С. 128-131).
221. Полковий суд // Енциклопедія історії України. – Т. 8: Па-Прик. – К.: Наукова думка, 2011. – С. 345.
222. Полковий устрій // Енциклопедія історії України. – Т. 8: Па-Прик. – К.: Наукова думка, 2011. – С. 345-346.
223. Полковий устрій Правобережної України // Україна – козацька держава: Ілюстрована історія українського козацтва у 5175 фотосвітлинах. – К.: Емма, 2004. – С. 600-605 (співавтор В. Кривошея).
224. Полковник козацький // Енциклопедія історії України. – Т. 8: Па-Прик. – К.: Наукова думка, 2011. – С. 346.
225. Полковник наказний // Енциклопедія історії України. – Т. 8: Па-Прик. – К.: Наукова думка, 2011. – С. 347.
226. Полтавська битва // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 316.
227. Полтавська битва та її історичне значення // Історія Української РСР. – Т. 2. – К.: Наукова думка, 1979. – С. 345-355 (співавтор В.А. Дядиченко).
228. Полтавський полк // Енциклопедія історії України. – Т. 8: Па-Прик. – К.: Наукова думка, 2011. – С. 373.
229. Полтавський полк // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 316-317.
230. Потьомкін Григорій Олександрович // Енциклопедія історії України. – Т. 8: Па-Прик. – К.: Наукова думка, 2011. – С. 459.

231. Православна церква і монастирі Лівобережної України (друга половина XVII–XVIII ст.) // Середньовічна Україна: Збірник наукових праць. – Вип. 2. – К., 1997. – С. 201-224.
232. Прижиттєві видання творів В.І. Леніна // Нові книги УРСР: Щодокадний бібліографічний бюлетень. – 1967. – № 23 (співавтор Ж.М. Бендик).
233. Прижиттєві видання творів В.І. Леніна, наявні у фондах Державної історичної бібліотеки УРСР: Бібліографічний покажчик / Упоряд.: В.В. Панащенко, Ж.М. Бендик. – К., 1967. – 62 с.
234. Прилуцький полк // Енциклопедія історії України. – Т. 9: Прил.-С. – К.: Наукова думка, 2012. – С. 8.
235. Прилуцький полк // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 324.
236. Про стан і деякі завдання української палеографії // Третя республіканська конференція з архівознавства та інших спеціальних історичних дисциплін. – К., 1968. – С. 164-201.
237. Разработка вопросов украинской палеографии // Проблемы палеографии и кодикологии в СССР. – М.: Наука, 1974. – С. 30-38 (співавтор В.А. Дядиченко).
238. Рец. на книгу: Й.В. Молодчиков. Книга Радянської України. К.: Політвидав, 1974 // Укр. іст. журн. – 1974. – № 10. – С. 139-140 (співавтор Л.Л. Макаренко).
239. Рец. на книгу: О.Я. Мацюк. Папір і філіграні на українських землях XVI – поч. XX ст. – К., 1974 // Укр. іст. журн. – 1974. – № 8. – С. 152-153.
240. Рідкісні видання творів І.Я. Франка // Друг читача. – 1966. – 25 липня.
241. Роки випробувань // Вечірній Київ. – 1979. – 11 серпня.
242. Роль книги в духовному житті козацької старшини XVIII ст. // Культура України і слов'янський світ /

- Науково-практична конференція: Тези доповідей та повідомлень. – Кам'янець-Подільський, 1992. – С. 62-64.
243. Російсько-турецька війна 1735-39 // Енциклопедія історії України. – Т. 9: Прил-С. – К.: Наукова думка, 2012. – С. 304.
244. Сімейний побут і вбрання козацької старшини XVIII ст. // Українська козацька держава: витоки та шляхи історичного розвитку (Матеріали п'ятих Всеукраїнських історичних читань). – Київ–Черкаси, 1995. – С. 157-161.
245. Січова Рада // Енциклопедія історії України. – Т. 9: Прил-С. – К.: Наукова думка, 2012. – С. 589-590 (співавтор А.О. Гурбик).
246. Скарбниця раритетів // Пам'ять століть: “Планета”. – 2010. – № 1-2. – С. 30-34.
247. Скоропис актових книг міських урядів Лівобережної України другої половини XVII ст. (Лохвицького, Остерського, Миргородського, Полтавського) // Історичні джерела та їх використання. – Вип. 6. – К.: Наукова думка, 1971. – С. 124-145.
248. Совместная борьба русского и украинского народов против внешних врагов // Дружба и братство русского и украинского народов. – К.: Наукова думка, 1982. – С. 171-183 (співавтор Н.А. Шип).
249. Сосницький полк // Енциклопедія історії України. – Т. 9: Прил-С. – К.: Наукова думка, 2012. – С. 713.
250. Сотня козацька // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 371.
251. Соціальна еліта Гетьманщини. – К., 1995. – 211 с. (Рец.: Мельник Л.Г. // Укр. іст. журн. – 1998. – № 5. – С. 128-131).
252. Спільна боротьба запорізьких й донських козаків проти кримських і османських феодалів-завойовників (перша пол. XVII ст.) // Укр. іст. журн. – 1979. – № 4. – С. 37-46.

253. Спільна боротьба українського і російського народів проти зовнішніх ворогів (друга половина XVII–XVIII ст.) // Історія України (Курс лекцій для вузів). – Кн. 1. – К.: Либідь, 1991. – С. 237-260.
254. Становлення козацької старшини за часів Богдана Хмельницького // Богдан Хмельницький та його доба / Матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 400-річчю від дня народження Великого Гетьмана. 24-26 жовтня 1995 р. – К., 1996. – С. 97-103.
255. Становлення козацької старшини як панівного прошарку суспільства України (др. пол. XVII–XVIII ст.) // Українська козацька держава: витоки та шляхи історичного розвитку (Матеріали других Всеукраїнських історичних читань). – Черкаси, 1992. – С. 109-113.
256. Стародубський полк // Енциклопедія історії України. – Т. 9: Прил.-С. – К.: Наукова думка, 2012. – С. 817-818.
257. Стародубський полк // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 376.
258. Сумський полк // Енциклопедія історії України. – Т. 9: Прил.-С. – К.: Наукова думка, 2012. – С. 906.
259. Сумський полк // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 380.
260. Таврійська область // Енциклопедія історії України. – Т. 10: Т.-Я. – К.: Наукова думка, 2013. – С. 18.
261. У боротьбі проти іноземних завойовників // Історія Києва. – Т. 2. – К.: Наукова думка, 1986. – С. 80-88.
262. У світі рідкісних видань. (Про брошуру М.С. Ольминського “Долой бонапартизм” // Нові книги УРСР: Щодокадний бібліографічний бюлетень. – 1968. – № 1. – С. 9.
263. Український історик І.М. Каманін // Укр. іст. журн. – 1971. – № 5. – С. 100-102.

264. Уманський полк // Енциклопедія історії України. – Т. 10: Т-Я. – К.: Наукова думка, 2013. – С. 228-229 (співавтор Т.В. Чухліб).
265. Уманський полк // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 418.
266. Упорядник, підготувала до друку з автографу працю І.Я. Франка “Життя Івана Федоровича і його часи” // Іван Франко. Зібрання творів у п’ятдесяти томах. – Т. 46. – Кн. I. – К.: Наукова думка, 1985. – С. 7-298.
267. Участие украинского народа в борьбе против шведской, турецкой и татарской агрессии в первой половине XVIII в. // История Украинской ССР. – Т. 3. – К.: Наукова думка, 1983. – С. 353-402.
268. Участь запорозьких козаків в міжусобній боротьбі Гіреїв за ханський трон Криму (перша пол. XVII ст.) // Українське козацтво: витоки, еволюція, спадщина: У трьох випусках. – Вип. 1. – К., 1993. – С. 123-131.
269. Харківський полк // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 426-427.
270. Хронологический указатель // История Украинской ССР. – Т. 3. – К.: Наукова думка, 1983. – С. 671-685 (співавтори В.Й. Борисенко, В.А. Смолій).
271. Хронологія // Історія Української РСР. – Т. 2. – К.: Наукова думка, 1979. – С. 586-597 (співавтори В.Й. Борисенко, В.А. Смолій).
272. Хто такі бунчукові, військові та значкові товариші // Історія України в запитаннях та відповідях. – Вип. 3. – К.: Знання, 1991. – С. 16-17.
273. Хто такі бунчукові, військові та значкові товариші // Укр. іст. журн. – 1990. – № 9. – С. 140-142.
274. Черкаський полк // Енциклопедія історії України. – Т. 10: Т-Я. – К.: Наукова думка, 2013. – С. 499-500 (співавтор Т.В. Чухліб).

275. Черкаський полк // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 437-438.
276. Чернігівський полк // Енциклопедія історії України. – Т. 10: Т-Я. – К.: Наукова думка, 2013. – С. 524-525.
277. Чернігівський полк // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 439.
278. Чи брали запорожці участь в облозі Дюнкерна // Укр. іст. журн. – 1990. – № 9. – С. 137-138.
279. Чигиринський полк // Енциклопедія історії України. – Т. 10: Т-Я. – К.: Наукова думка, 2013. – С. 545 (співавтор Т.В. Чухліб).
280. Чигиринський полк // Малий словник історії України. – С. 441-442.
281. Чигиринські походи // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 442.
282. Чорний шлях // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – С. 443.
283. Чорнобильський полк // Енциклопедія історії України. – Т. 10: Т-Я. – К.: Наукова думка, 2013. – С. 564.
284. Чорноморські походи запорізьких козаків у першій половині XVII ст. // Історичні дослідження. Вітчизняна історія: Республіканський міжвідомчий збірник наукових праць. – Вип. 15. – К.: Наукова думка, 1989. – С. 34-43.
285. Що таке “Азовське сидіння” // Історія України в запитаннях та відповідях. – Вип. 2. – К.: Знання, 1990. – С. 11-13.
286. Що таке “Азовське сидіння” // Укр. іст. журн. – 1990. – № 9. – С. 139-140.
287. Ювілей Букваря // Радянська освіта. – 1978. – № 46. – 14 червня.
288. Ювілей книги (Про львівський “Апостол” І. Федорова) // Робітнича газета. – 1974. – № 39 (5211). – 15 лютого.

Іменний покажчик

Бендик Ж.М. 7, 17, 54
Берли 30, 37
Білокінь С. 31, 48
Борисенко В.Й. 20, 21, 57
Бороздни (Борозни) 37
Брянцева Т.П. 6
Бурдей 30, 39
Бутовичі 30, 39

Волковинський В.І. 6
Володимир 29, 31, 52

Галенковські 31, 40
Гамалії 31, 40
Гамалія Г.М. 31, 40
Герцен О.І. 17, 42
Гіреї 25, 31, 41, 57
Горленки 31, 41
Гурбик А.О. 35, 55
Гуржій І.О. 11, 29, 42

Дзюба О.М. 20
Дмитрашки-Райчі (Думитрашки) 31, 41
Дядиченко В.А. 6, 8, 11, 19, 20, 38, 52-54

Єлизавета Петрівна 32, 42

Жураківські 32, 42

Забіла П.М. 32, 43

Забіли 32, 43

Заремба С.З. 19, 51

Золотаренко Василь 29, 44

Іваненко Ірина 31, 48

Іслам-Гірей III 32, 44

Каманін І.М. 18, 56

Карл XII 24, 41

Кіпоренко Микола 31, 48

Кривошея Володимир 32, 53

Kasince E. 19, 51

Ленін В.І. 7, 17, 54

Логвин Г. 29, 39

Макаренко Л.Л. 19, 54

Мацюк О.О. 19, 54

Мелашенко М.Д. 6

Мельник Л.Г. 13, 26, 53, 55

Микитась В.Л. 9, 10, 18, 51

Молодчиков О.В. 19, 54

Недяк В.В. 14

Ольминський М.С. 17, 56

Отченашко Віталій 29, 46

Потьомкін Г.О. 34, 53

Путро О.І. 20, 43

Розумовський Кирило 24-26, 29, 45, 46

Сковорода Григорій 14, 25, 41

Славін Л.М. 6

Смолій В.А. 20, 21, 57

Спіцький В.Є. 6

Степовик Д. 29, 31, 46, 51, 52

Стрельський В.І. 6, 18, 51

Тимонович Євген 31, 48

Тимчекко Ж.П. 21, 31, 48, 52

Трегубова Тетяна 31, 48

Тузман Я.З. 51

Федорова Лариса 31, 48

Федоров (Федорович) Іван 19, 43, 58

Франко І.Я. 7, 10, 17, 22, 49, 57

Хмельницький Богдан 26, 29, 31, 37, 51, 52, 56

Хома І. 19, 51

Чернігівець Я. 30, 37

Чикаліні Л.С. 6

Чухліб Т.В. 35, 57, 58

Шевченко Ф.П. 7, 11, 14, 23, 31, 39, 43

Шип Н.А. 21, 46, 55

Наукове видання

ПАНАШЕНКО Віра Василівна

Біобібліографічний покажчик

Комп'ютерна верстка Зубець Л.А.

Підписано до друку 28.12.2014 р. Формат 60х84/16.

Ум. друк. арк. 3,6. Обл. вид. арк. 2,75.

Наклад 300 прим. Зам. 63. 2014 р.

Поліграфічна д-ція Ін-ту історії України НАН України
01001, Київ, вул. М. Грушевського, 4